

Η «σταθεροποίηση» καταργεί την Αλλαγή του ΠΛΑΣΟΚ

Πλούσιος προβληματισμός για την οικονομική κρίση και την πολιτική διεξόδου από αυτήν εκτέθηκε στο σεμινάριο με θέμα «Η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη και ο ρόλος των εργαζομένων», με το οποίο η Γενική Ομοσπονδία Προσωπικού ΔΕΗ εισήγαγε την Παρασκευή το συνέδριό της.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον είχαν οι εισηγήσεις των στελεχών του ΠΑΣΟΚ που διαγράφοντας τους στόχους της πολιτικής έμμεσα ή ρητά αποτελούσαν μια κριτική αποτίμηση του κυβερνητικού έργου, αλλά και εξέφρασαν την αγωνία για την παραπέρα πορεία.

Ο Γερ. Αρσένης στην ουσία επανέλαβε τις θέσεις που υποστήριζε σε όλο το διάστημα που ήταν υπουργός, ταυτίζοντας την αλλαγή στο οικονομικό και

κοινωνικό επίπεδο με την ανάπτυξη και επικρίνοντας τη συντηρητική πολιτική της σταθεροποίησης μέσα από τον έλεγχο της ζήτησης. Επανέλαβε εξάλλου ότι κύριος φορέας της ανάπτυξης είναι ο δημόσιος τομέας και τόνισε την ανάγκη οι εργαζόμενοι να παίξουν πρωτοποριακό ρόλο διευρύνοντας και καθιστώντας ουσιαστικές τις διαδικασίες συμμετοχής. Χωρίς ρητή κριτική στη σημερινή κυβερνητική πολιτική, καθώς αυτή δεν έχει διατυπωθεί επίσημα ακόμα, η τοποθέτηση αυτή αποτελούσε μια σαφή προειδοποίηση για τα αδιέξοδα της συντηρητικής στροφής που επιχειρεί η κυβέρνηση σήμερα.

Πολύ δριμύτεροι στην κριτική τους στάθηκαν ο Αλ. Μητρόπουλος και ο Τζ. Πέτρας θέτοντας και οι δύο το αίτημα, το

εργατικό συνδικαλιστικό κίνημα, απαλλαγμένο από κομματικές και κυβερνητικές εξαρτήσεις να παλέψει για μια σοσιαλιστική πολιτική.

Ο πρώτος καταδίκασε την προδοσία της σοσιαλδημοκρατίας στις άλλες νοτιοευρωπαϊκές χώρες και μια πολιτική στην Ελλάδα που τείνει να στηριχθεί στο κεφάλαιο, ενώ ο δεύτερος ανέλυσε τη λαϊκιστική πολιτική που ακολουθήθηκε την προηγούμενη τετραετία, δείχνοντας ότι έφθασε στα όριά της λόγω της υπερχρέωσης στο εξωτερικό και αφήνει πλέον μόνο δύο δυνατότητες: Το μονεταρισμό ή το σοσιαλισμό. Στη συζήτηση που ακολούθησε πάντως ο Γ. Αρσένης απέκρουσε το χαρακτηρισμό του λαϊκισμού για την προηγούμενη τετραετία υποστηρίζοντας ότι συγκεκριμένες εισοδηματικές και κοι-

νωνικές βελτιώσεις σε εργαζόμενους και αγρότες με απαράδεκτα υποβαθμισμένο βιοτικό επίπεδο αποτελούσαν αναπτυξιακή πολιτική και προϋπόθεση για τη συμμετοχή.

Η σοβαρή επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης, ωστόσο έμεινε στο περιθώριο της συζήτησης, ενώ ο γενικός ιδεολογικοπολιτικός, στρατηγικός χαρακτήρας των τοποθετήσεων και η απόσπαση από συγκεκριμένες και απτές διαρθρωτικές αλλαγές στις σχέσεις παραγωγής ήταν η πιο βέβαιη ένδειξη ότι τέτοιες αλλαγές δεν προωθούνται. Με αυτή την αφετηρία η Ε. Παπαδάκη πρόβαλε την ανάγκη για διαδικασίες κοινωνικής διαπραγμάτευσης που θα οδηγούν στις απαιτούμενες αλλαγές με πρωταγωνιστικό το ρόλο των εργαζομένων.

Το σεμινάριο κάλυψε ένα ευρύτατο φάσμα απόψεων από τον ακραίο θεωρητικό φιλελευθερισμό του Τ. Μίχα και τις θέσεις της πρώτης περιόδου της Νέας Δημοκρατίας που ανέπτυξε ο Λ. Κυριακόπουλος μέχρι τις πιο δογματικές θέσεις από το χώρο του ΚΚΕ που εισηγήθηκε ο Γ. Τόλιος. Ο Στ. Μπαμπανάσης ανέλυσε τους γενικούς στόχους της ανάπτυξης, ενώ μόνος ο γεν. διευθυντής της ΔΕΗ Α. Κανελλόπουλος ασχολήθηκε με τις συγκεκριμένες αλλαγές που θα πρέπει να προωθηθούν στη ΔΕΗ.

Δημοσιεύουμε σήμερα αποσπάσματα από τις εισηγήσεις του Γ. Αρσένη, του Τζ. Πέτρας και της Ε. Παπαδάκη και θα επανέλθουμε σε επόμενο φύλλο.

Δεν είναι σταθεροποίηση η πολιτική λιτότητας

Του Γεράσιμου Αρσένη

Αυτό που θέλω να πω είναι απλό. Η διέξοδος της χώρας μας από την κρίση γίνεται μόνο μέσα από οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη είναι το οικονομικό και κοινωνικό περιεχόμενο της αλλαγής. Αλλαγή και ανάπτυξη στον οικονομικό τομέα είναι τα ίδια πράγματα. Και για να γίνει μια αλλαγή, για να προχωρήσει η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, αυτή πρέπει να στηριχθεί σε κοινωνικά στρώματα που έχουν τον οραματισμό, τη θέληση και την ιστορική ταξική τοποθέτηση για να στηρίζουν το έργο της αλλαγής, που είναι το έργο της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη ίσον αλλαγή, σημαίνει στήριξη της αλλαγής από τα στρώματα των εργαζομένων, σημαίνει, σε τελευταία ανάλυση μια αναβάθμιση, πολιτικοποίηση ενός ανεξάρτητου συνδικαλιστικού κινήματος, που στην πρωτοπορία των εργαζομένων θα στηρίζει και την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Αυτή είναι η προοδευτική διέξοδος στα προβλήματα της χώρας μας.

Νομίζω αυτή τη στιγμή είναι χρήσιμο να ξεκαθαρίσουμε ορισμένους όρους. Για τον φιλελεύθερο ή και τον συντηρητικό ανάπτυξη είναι κάτι που γίνεται αυτόματα μέσα στα πλαίσια του υπάρχοντος συστήματος χωρίς διαρθρωτικές αλλαγές, άλλες από εκείνες που έρχονται φυσιολογικά και αρμονικά μέσα από τη διαδικασία της ανάπτυξης.

Η προοδευτική έννοια της ανάπτυξης είναι ότι αυτό το όραμα του φιλελεύθερου ή του συντηρητικού είναι κάτι που δεν έχει συμβεί στην πραγματικότητα, είναι μια αφαιρεση, ειδικά με την ιδεολογική με συντηρητική αντίληψη της κοινωνίας και της οικονομίας. Στην πραγματικότητα ανάπτυξη σημαίνει αλλαγές. Αλλαγές στις σχέσεις όσον αφορά τη διαδικασία της παραγωγής, της κατοχής των μέσων της παραγωγής, της δημιουργίας μιας υπεραξίας, συσσώρευσης κεφαλαίου και τοποθέτηση της αύξησης του κεφαλαίου σε διαφορετικούς κλάδους. Και ανάπτυξη σημαίνει μια συνεχή ανακατάταξη των κοινωνικών ισορροπιών. Η δική μας η τοποθέτηση στο δικό μας το χώρο είναι ότι έτσι όπως διαμορφώθηκε μεταπολεμικά η κοινωνία δεν μπορούσαμε να είχαμε μια αρμονική αύξηση της παραγωγής, που είναι συντηρητική έννοια της ανάπτυξης, αλλά χρειάζεται ανάπτυξη με διαρθρωτικές αλλαγές, που σημαίνει, στη δική μας την περίπτωση, κι αυτό είναι το πρόγραμμα της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ, διαρθρωτικές αλλαγές, σημαίνει αποκέντρωση, σημαίνει δημοκρατικές διαδικασίες, σημαίνει ενεργό συμμετοχή των εργαζομένων σ' όλα τα στάδια της διαδικασίας της παραγωγής.

Όταν πιστεύεις σε μια θεομο-

νηρητική αντίληψη του πράγματος το μόνο που χρειάζεται να κάνεις είναι μια διαχείριση του συστήματος. Χρειάζεται να εξασφαλίσεις ότι το σύστημα αναπαράγει τον εαυτό του αρμονικά. Κι όταν κάπου ξεφεύγει γιατί γίνεται κάτι που οφείλεται σε εξωτερικές συνθήκες υπάρχει μια παρεμβατική πολιτική από την κυβέρνηση να ξαναφέρει το σύστημα στην αρμονική του πορεία. Γι' αυτό λοιπόν, μέσα στη συντηρητική αντίληψη το δάρος της κυβερνητικής πολιτικής είναι η πολιτική της διαχείρισης του συστήματος, η πολιτική

της σταθεροποίησης. Να κοιτάς το σύστημα στο σημείο της ισορροπίας του. Σε μια αναπτυξιακή προοδευτική εναντίωση του κόμματος η οικονομία που έχει κληρονομηθεί από ένα συντηρητικό παρελθόν είναι μια οικονομία που βρίσκεται σε διαρκή κρίση. Εξ ορισμού η οικονομία η οποία αλλάζει από μια παλιά της δομή σε μια καινούργια δομή θα βρίσκεται σε κρίση μέχρι τη στιγμή που θα εκλείψουν οι παλιές δομές και θα μπουν σε πλήρη ενέργεια οι νέες δομές της νέας κοινωνίας και της νέας οικονομίας.

Έτσι σε μια προοδευτική αντίληψη για την οικονομία και για την κοινωνία το θέμα της σταθεροποίησης δεν έχει ανεξάρτητη πολιτική και οικονομική διάσταση. Είναι κομμάτι της διαρθρωτικής πολιτικής, είναι κομμάτι της αλλαγής και στο βαθμό που ορισμένες οικονομίες χρειάζονται να σταθεροποιηθούν αυτό επιτυγχάνεται μέσα από την ανάπτυξη, όχι ενάντια στην έννοια της ανάπτυξης.

Οι συντηρητικοί πιστεύουν ότι όταν ορισμένα σημεία της οικονομίας βρίσκονται σε εκτροπή και έχουμε οικονομική κρίση χρειάζεται μια παρέμβαση κυβερνητική που να ξαναφέρει την οικονομία στο σημείο της ισορροπίας που μόνο όταν βρίσκεται στο σημείο της ισορροπίας αναπαράγει τον εαυτό του αυξανόμενο. Ή θα γίνει και τι θα κάνουν αυτοί οι συντηρητικοί όταν θ' αντιμετωπίσουν προβλήματα εκτροπής της οικονομίας, όταν π.χ. αντιμετωπίσουν προβλήματα πληθωρισμού ή

προβλήματα ελλείμματος είτε στο δημόσιο τομέα είτε στο ιδιωτικό, πέρα απ' αυτά τα οποία θεωρούν ανεκτά και όριο της ισορροπίας της οικονομίας. Η πολιτική που ακολουθούν είναι σύμφωνη με την πολιτική τους ιδεολογία, φυσικά. Αυτό το οποίο κάνουν είναι μια διατήρηση του επιπέδου της ζήτησης και μέσα απ' αυτό μια άλλη διανομή του εισοδήματος υπέρ του κεφαλαίου, εις βάρος της εργασίας που κατά τη γνώμη τους αποφέρει την επιθυμούμενη ισορροπία. Υπάρχει πρώτα απ' όλα μια πολιτική μείωσης του εισοδήματος των εργαζομένων, που γίνεται μέσα από μια πολιτική αύξησης των τιμών, τόσο των δημοσίων επιχειρήσεων και των οργανισμών, όσο και των τιμών των προϊόντων για να καλυφθούν είτε το κόστος, είτε τα ελλείμματα. Για να κάνεις λοιπόν μια πολιτική συντηρητική χρειάζεσαι δύο πράγματα: Πρώτον, να αυξήσεις τις τιμές και δεύτερον να έχεις αυτό που λέγεται ελαστικότητα όσον αφορά τις τιμές της εργασίας.

Αυτό πρώτα απ' όλα μειώνει το πραγματικό εισόδημα των εργαζομένων και έτσι μειώνει την ενεργό ζήτηση για τα προϊόντα, δημιουργεί δηλαδή μια ύφεση μέσα στην αγορά και από την άλλη μεριά αυξάνει το περιθώριο κέρδους στο κεφάλαιο με την ελπίδα ότι η αύξηση του κέρδους δημιουργεί κίνητρα στον ιδιωτικό τομέα για επενδύσεις που σε επόμενες περιόδους θα δημιουργήσουν την ανάκαμψη.

Αυτή είναι η απλή συνταγή, η οποία στη δεύτερη περίοδο ακριβώς επειδή έχει κατέβει η ζήτηση για τα προϊόντα θα δημιουργήσει μια ύφεση, η ύφεση θα δημιουργήσει μια πτώση των τιμών, αλλά στο μεταξύ έχουν δημιουργηθεί οι συνθήκες για ιδιωτικές επενδύσεις και η οικονομία συνεχίζει το δρόμο της προς αυτή την ποσοτική αύξηση...

Αυτή με λίγα λόγια είναι η συντηρητική θεωρία της σταθεροποίησης. Εμείς δεν αποδεχόμαστε αυτή τη συντηρητική αντίληψη διότι η σταθεροποίηση γίνεται πάνω σ' ένα υποκείμενο που υποτίθεται ότι βρίσκεται από τη φύση του σε ισορροπία κι αυτό που χρειάζεται είναι ορισμένες αλλαγές τεχνικές στις σχετικές δυνάμεις για να επανακτήσει το σύστημα την ισορροπία του.

Εμείς ξεκινάμε από την υπόθεση ότι το σύστημα βρίσκεται σε διαρκή κρίση και ότι μόνο μέσα από ανάπτυξη θα γίνει αυτή η αλλαγή.

Γι' αυτό λοιπόν η αποκατάσταση μιας ισορροπίας στην οικονομία μέσα σε μια προοδευτική αντίληψη δεν γίνεται με το χειρισμό «σοκ», όπως τον λένε οι συντηρητικοί, αλλά γίνεται με μια βαθμιαία αλλαγή, όχι από την πλευρά της ζήτησης, αλλά από την πλευρά της προσφοράς.

Αλλάζουμε δηλαδή τις συνθήκες της παραγωγής και μέσα από την αύξηση της παραγωγής και της παραγωγικότητας δημιουργούμε συν-

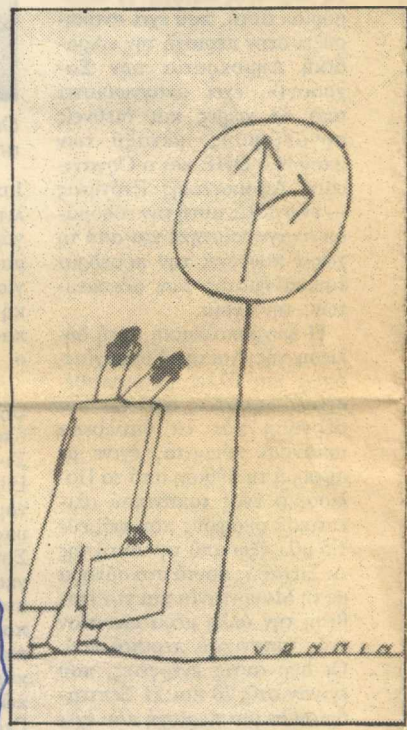
θήκες εξισορρόπησης και ανάπτυξης.

Γι' αυτό όπως πολύ τόνισε στις προγραμματικές δηλώσεις του ο πρωθυπουργός, για μας η σταθεροποίηση οδεύει μέσα από την ανάπτυξη.

Δεν είναι σταθεροποίηση μια πολιτική λιτότητας. Για μας σταθεροποίηση είναι μια αναπτυξιακή πολιτική.

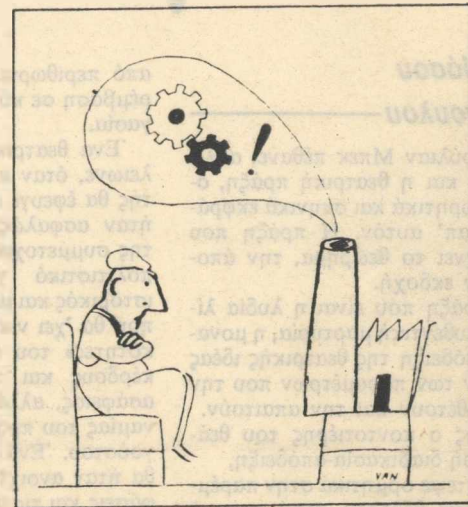
Ακριβώς δε επειδή είναι αναπτυξιακή πολιτική δεν χρειάζεται να γίνει αναδιανομή του εισοδήματος εις βάρος των εργαζομένων.

Χρειάζεται να γίνει μια αναπτυξιακή πολιτική που θα αλλάξει την προσφορά. Αυτό όμως θέλει χρόνο. Πρέπει να μιλάμε περισσότερο για ανάπτυξη και λιγότερο για άλλα θέματα, γιατί είναι μόνο μέσα από την ανάπτυξη που θα βρεθεί η λύση. Πρέπει να μιλάμε περισσότερο για πενταετή προγράμματα παρά για ετήσια προγράμματα τα οποία πρέπει να είναι κομμάτι πενταετούς προγράμματος και όχι να είναι ξεχωριστά. Το ξεχωριστό, το ετήσιο πρόγραμμα είναι συντηρητική αντίληψη, δεν είναι προοδευτική.

Η έξοδος από την κρίση
συμβαδίζει με την ανάπτυξη
τονίστηκε στο σεμινάριο
της ΓΕΝΟΠ-ΔΕΗ

Του Τζέιμς Πέτρας

Ο λαϊκισμός στην εξουσία

Ηνίκη του ΠΑΣΟΚ στηρίχτηκε σ' ένα συμβιβασμό μεταξύ διαφόρων κοινωνικών τάξεων πολλές από τις οποίες βρίσκονταν σε αμοιβαία ανταγωνιστικές και συγκρουόμενες θέσεις. Ο ευρύς αυτός συνασπισμός έφερε το ΠΑΣΟΚ στην εξουσία, όμως αυτός ο ίδιος εμπόδισε την κυβέρνηση να αποφασίσει και να επιλέξει τις βασικές κατευθύνσεις για τη νέα αναπτυξιακή πολιτική και για την πραγματοποίηση της κοινωνικής αλλαγής.

Αυτό που προέκυψε εκ των προτέρων δεν ήταν μια συνεκτική αναπτυξιακή πολιτική, αλλά μάλλον μια πολιτική στρατηγική, στην οποία υποτάχθηκε η βασική κοινωνικο - οικονομική πολιτική. Η κυβέρνηση στόχευσε στο να διατηρήσει το συνασπισμό μέσω της διανομής βραχυχρόνιων καταναλωτικών παροχών παρά ν' αναλάβει την εφαρμογή των αναγκαίων δομικών αλλαγών που είχε υποσχεθεί και οι οποίες θα μπορούσαν να τη φέρουν σε σύγκρουση με ορισμένες ελιτίστικες κοινωνικές

ομάδες. Για την κυβέρνηση το κύριο πρόβλημα στη διάρκεια της πρώτης τετραετίας ήταν το πώς θα διατηρήσει το λαϊκίστικο συμβιβασμό. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο το καθεστώς απέφυγε όλα τα σκληρά οικονομικά μέτρα, είτε αυτά αφορούσαν τη φορολογία της έγγειας ιδιοκτησίας, για να χρηματοδοτηθεί η ανάπτυξη αγροτοβιομηχανικών συγκροτημάτων, είτε την κοινωνικοποίηση των χρεωμένων «προβληματικών» επιχειρήσεων, είτε οποιοδήποτε μακροπρόθεσμο επενδυτικό πρόγραμμα σε νέες παραγωγικές δραστηριότητες. Η κυβέρνηση λιγότερο ή περισσότερο, εφαρμόζοντας στην αρχή ένα πρόγραμμα σταθεροποίησης της οικονομίας, διατήρησε τη θέση της Ελλάδας στο διεθνή καταμερισμό της εργασίας με την προώθηση του μαζικού τουρισμού, την αυξανόμενη εξάρτηση από τον εξωτερικό δανεισμό, τα εμβάσματα των μεταναστών και την ναυτιλία.

Για να εξασφαλίσει το λαϊκίσι-

κο συμβιβασμό και να διατηρήσει τη συνοχή των δυνητικά αντιτιθέμενων και αλληλοσυγκρουόμενων κοινωνικών ομάδων το καθεστώς χρησιμοποίησε τα ξένα δάνεια, τα δημοσιονομικά ελλείμματα και τις επιχορηγήσεις από την ΕΟΚ (μαζί με τη βοήθεια από τις ΗΠΑ για τη διατήρηση των βάσεων και την αποθήκευση πυρηνικών όπλων). Επιχειρηματίες μικροί και μεγάλοι, αγρότες, γραφειοκράτες, καταστηματαρχές, εργοστασιακοί εργάτες, εξαγωγείς - εισαγωγείς, όλοι ή σχεδόν όλοι, πήραν κάτι, άλλοι λιγότερα άλλοι περισσότερα διατηρώντας έτσι την εκλογική τους υποστήριξη στο καθεστώς. Η κόλλα που συνδέσε όλους αυτούς μεταξύ τους ήταν η κατανάλωση. Όμως το βαθιά δομικό πρόβλημα που υπήρχε παρέμεινε και έγινε πιο σοβαρό: η λαϊκίστικη κατανάλωση αναπτυσσόταν, ενώ η παραγωγική βάση παρέμεινε στάσιμη. Η επικέντρωση στη διατήρηση της εκλογικής δύναμης μέσω της αυ-

ξησης των δαπανών ήταν μια βραχυχρόνια στρατηγική. Σύντομα τα αποθέματα επρόκειτο να εξαντληθούν και τα δάνεια να επιστραφούν. Έπρεπε να φγίνουν επιλογές: Ποιες ομάδες θα θυσιάζονταν; Πώς θα κατανεμόταν το εισόδημα μεταξύ πληρωμής χρεών και επενδύσεων; Ποιές κατηγορίες κατανάλωσης θα περιορίζονταν;

Οι συνέπειες του Λαϊκίστικου Συμβιβασμού

Η επανεκλογή του ΠΑΣΟΚ με απόλυτη κοινοβουλευτική πλειοψηφία τον Ιούνιο του 1985 ήταν το απόγειο της λαϊκίστικης πολιτικής. Η εκλογική νίκη και η πλατιά «εθνική» βάση υποστήριξης ήταν μια ένδειξη για την αποτελεσματικότητα των λαϊκίστικων μέτρων στην εξασφάλιση ψήφων. Η διατήρηση του ανοιχτού και ελεύθερου εκλογικού συστήματος εκλήφτηκε σαν ένας παραπάνω δείκτης για την εδραίωση της δημοκρατίας. Όμως οι πολιτικές επιτυχίες της

κυβέρνησης αντισταθμίστηκαν από την επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης. Η κυβέρνηση αφού εξασφάλισε την επανεκλογή της βρέθηκε αντιμέτωπη με όλο και ισχυρότερες πιέσεις για να ανταποκριθεί στις εξωτερικές οικονομικές της υποχρεώσεις: οι πληρωμές των δανείων αυξάνονταν, το κόστος των πιστώσεων μεγάλωνε και ήταν όλο και πιο δύσκολο να εξασφαλιστούν και οι περίοδοι της προστασίας και των επιχορηγήσεων από την ΕΟΚ πλησίασαν προς το τέλος τους. Σε καμία περίπτωση η λαϊκίστικη πολιτική δεν βοήθησε την κυβέρνηση ν' αντιμετωπίσει τα διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας.

Η λαϊκίστικη λογική της αναβολής σκληρών αποφάσεων οδήγησαν στη συσσώρευση των προβλημάτων και παράλληλα περιορίσαν τα περιθώρια της κυβέρνησης για ελιγμούς. Η ιστορία και η πείρα άλλων χωρών και περιοχών του κόσμου έχουν δώσει πολλά παραδείγματα λαϊκίστικων καθεστώτων, που έγιναν περιοριστικά και αυταρχικά στην προσπάθειά τους να επιβάλλουν προγράμματα λιτότητας.

Από τις διακηρύξεις αρχών στις συγκεκριμένες προτάσεις

Της **Ελίζας Παπαδάκη**

Η έξοδος από την κρίση είναι πορεία δύσκολη. Το ερώτημα που τίθεται είναι μέσα από ποιες διαδικασίες μπορούν να προωθηθούν τέτοιες αλλαγές και πού θα επιρριφθεί το κόστος. Ως απάντηση προτείνονται τρεις διαφορετικές λογικές:

Η πρώτη μας καλεί να στηριχθούμε στην ιδιωτική πρωτοβουλία. Επικρίνει το διογκωμένο κρατικό τομέα ως γραφειοκρατικό, αναποτελεσματικό και ελλειμματικό. Μας ζητά να αποδεχθούμε ως μοχλό της ανάπτυξης το καπιταλιστικό κέρδος. Επειδή στην περίοδο της κρίσης το ποσοστό κέρδους έχει πέσει — αυτό άλλωστε συνεπάγεται η κρίση στον καπιταλισμό — αυτό που εννοεί είναι να προσαρμοσθούν προς τα κάτω όλα τα υπόλοιπα μεγέθη: απασχόληση, εργατικό μισθό, φορολογία, κοινωνικές παροχές και επιδοτήσεις, ώστε το προσδοκώμενο κέρδος να είναι τόσο υψηλό που να κρίνουν οι επιχειρηματίες συμφέρον να επενδύσουν, σε αντίθεση με ό,τι έκριναν 12 χρόνια τώρα.

Το γεγονός ότι οι περισσότεροι εδώ βρίσκουμε τερατώδη μια τέτοια πρόταση δεν μας επιτρέπει

κιάλας να την αγνοήσουμε κι αυτό για δυο λόγους: Πρώτον επειδή η εξάρτηση της χώρας από τον εξωτερικό δανεισμό την κάνει να δέχεται ολοένα εντονότερες πιέσεις σε μια τέτοια κατεύθυνση — τέτοιες είναι οι συνταγές του ΔΝΤ, αλλά και οι συστάσεις των δυτικοευρωπαϊκών συντηρητικών κυβερνήσεων. Δεύτερον επειδή όσο η κατάσταση θα χειροτερεύει, και δεν θα δίνεται μια άλλη αξιόπιστη προοπτική, οι ιδέες αυτές, ακόμα και στην Ελλάδα, μπορούν να κερδίσουν έδαφος. Ήδη στις φετινές εκλογές η απήχηση των νεοφιλελεύθερων προτάσεων στην εγχώρια, αλλοιωμένη εκδοχή της Ν.Δ. δεν ήταν μηδενική. Αλλά και στους λεγόμενους τεχνοκράτες - οικονομολόγους που συμβουλεύουν τη σημερινή κυβέρνηση, στοιχεία από τις ιδέες αυτές υπάρχουν, όπως φάνηκε για παράδειγμα στο εισηγητικό κείμενο του υπουργείου Εθνικής Οικονομίας στο τελευταίο ΕΣΑΠ: Μοναδικόι στόχοι μείωση του πληθωρισμού, μείωση των δαπανών του δημόσιου τομέα, χωρίς να γίνεται διάκριση σε επενδυτικές, κοινωνικές και άλλες, βελτίωση της αποδοτικότητας των ιδιωτικών επενδύσεων, δηλαδή των κερδών. Μείωση τελικά του εισοδήματος των εργαζομένων.

Έχει συνεπώς ιδιαίτερη σημα-

σία να καταδειχθεί σήμερα ότι η λογική αυτής της πρότασης είναι αδιέξοδη. Στην ακραία φιλελεύθερη εκδοχή της είναι πολιτικά ανεφάρμοστη, τουλάχιστο σε συνθήκες στοιχειώδους κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, γιατί το κοινωνικό κόστος που συνεπάγεται είναι τεράστιο και οι αντιδράσεις που θα προκαλούσε θα ήταν οξύτατες.

Η δεύτερη λογική ξεκινά από ένα απλουστευτικό σχήμα που χωρίζει την κοινωνία σε δυο κατηγορίες: τα μονοπώλια ή την οικονομική ολιγαρχία από τη μια και το λαό από την άλλη, σύμφωνα με την κληρονομημένη αριστερή ορολογία. Στους προνομιούχους και στους μη προνομιούχους σύμφωνα με τη νεότερη πιο νεφελώδη διατύπωση του ΠΑΣΟΚ. Οι πρώτοι είναι λίγοι, μερικές εκατοντάδες ή εκατομμύρια ή και δεκάδες χιλιάδες, αν δεχτούμε την έννοια λάστιχο των προνομιούχων, που άλλωστε ουδέποτε επιχειρήθηκε από αυτούς που την εισήγαγαν να προσδιορισθεί με ακρίβεια. Οι δεύτεροι είναι όλοι οι υπόλοιποι. Εφόσον οι δεύτεροι κατακτήσουν την κρατική εξουσία και με συνέπεια χτυπήσουν την ασυδοσία των πρώτων, κρατικοποιώντας τους, φορολογώντας τα υπερκέρδη τους, καταργώντας τα προνόμιά τους, τα εμπόδια για την ανάπτυξη αίρονται, και

ανοίγει ο δρόμος για την ευημερία των πολλών.

Πρόκειται για μια αντίληψη που έχει τις ρίζες της στη μεγάλη σύγκρουση της δεκαετίας του '40, στην ξένη επέμβαση που στήριξε τη μειοψηφία καταπνίγοντας ένα οργανωμένο πλατύ λαϊκό κίνημα και εμποδίζοντας την κοινωνική πρόοδο, στην έκβαση του εμφυλίου πολέμου. Αντανακλά οπωσδήποτε πραγματικές ιστορικές εμπειρίες της περιόδου εκείνης. Βρίσκει πραγματικά στοιχεία σε στηριχθεί στα 35 χρόνια που ακολούθησαν μέχρι και τις μέρες μας. Αλλά δεν ερμηνεύει την πραγματικότητα ούτε μπορεί να την αλλάξει: Βλέποντας την οικονομική ολιγαρχία σαν θύλακες μέσα σε ένα ξένο σώμα, το λαό, που αρκεί μια έφοδος της μεγάλης πλειοψηφίας για να τους καταλάβει, αγνοεί ότι οι καπιταλιστικές σχέσεις είναι κυρίαρχες στην ελληνική οικονομία. Ότι δεν μπορούν να μετασηματισθούν με μεμονωμένα χτυπήματα ούτε με τα οσοδήποτε αριστερή προαίρεσης μέτρα από τα πάνω. Ότι τα κοινωνικά συμφέροντα των αγροτών, των μικρών εμπόρων, βιοτεχνών και επαγγελματιών, των μικρών δικηγόρων και των μικρών γιατρών αλλά και των εργαζομένων στο κράτος και στο δημόσιο τομέα, των βιομηχανικών εργατών

και των ανέργων δεν είναι εκ των προτέρων ταυτόσημα, ούτε οδηγούν όλα μαζί αυτόματα στην ανάπτυξη και την κοινωνική πρόοδο. Η εμπειρία της τελευταίας τετραετίας κατέρριψε οδυνηρά τέτοιες ψευδαισθήσεις.

Πρέπει λοιπόν να αναζητήσουμε μια τρίτη λογική για να απαντήσουμε στο ερώτημα μέσα από ποιες διαδικασίες θα αλλάξουν οι σημερινές σχέσεις παραγωγής, ο τρόπος κατανώσεως, ο τρόπος που συναλλάσσόμεθα και πώς θα κατανεμηθεί το κόστος αυτών των αναγκών αλλαγών, που είπαμε στην αρχή ότι στις συνθήκες οξυμένης κρίσης που διανύουμε είναι σημαντικό. Η έννοια - κλειδί που πρέπει επιτέλους να εισάγουμε και σ' αυτή θέλω να επιμείνω, είναι η καθολική κοινωνική διαπραγμάτευση ανάμεσα στους φορείς διαφορετικών συμφερόντων και θέσεων, που μέσα από τη σύγκρουση την αντιπαράθεση και τον αμοιβαίο έλεγχο μπορεί να εξασφαλίσει συμπτώσεις άμεσων επιδιώξεων και μονιμότερες συγκλίσεις συμφερόντων. Σε μια τέτοια διαδικασία, τη μόνη που μπορεί να κινητοποιήσει ευρύτερες κοινωνικές δυνάμεις πραγματικά να μεταβάλλουν τις παραγωγικές τους πρακτικές σε αναπτυξιακή κατεύθυνση, ο ρόλος των εργαζομένων θα είναι

πρωτοποριακός.

Για την έξοδο από την κρίση, για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, υπάρχουν διατυπωμένες προτάσεις, τουλάχιστον ως προσεγγίσεις στα προβλήματα. Υποθέτω ότι οι σημερινοί ομιλητές θα σταθούν αναλυτικότερα σ' αυτές. Πρόκειται όμως για προτάσεις που στο μεγαλύτερο τους μέρος μένουν στα χαρτιά, αποτελούν συλλήψεις διανοουμένων - τεχνοκρατών ή διακηρύξεις πολιτικών που συχνά γίνονται ευρύτερα αποδεκτές με τη μορφή γενικών συνημάτων, αλλά δεν προωθούν στην πράξη. Θα αναφέρω ενδεικτικά ένα παράδειγμα για να κάνω πιο συγκεκριμένη την έννοια της διαπραγμάτευσης σε σχέση με μια αναπτυξιακή πολιτική.

Κατά γενική παραδοχή χρειαζόμαστε επενδύσεις και χρειαζόμαστε νέες θέσεις δουλειάς. Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις των εργαζομένων μπορούν να απαιτήσουν να ξεκινήσουν συγκεκριμένες διαπραγματεύσεις με τους εργοδοτικούς φορείς και με το δημόσιο σε επίπεδο κλαδικό, τοπικό, εθνικό ή και μονάδας με το στόχο αυτό. Διαπραγμάτευση σημαίνει πέρα από μια γενική διακήρυξη αρχών που ο αντίπαλος συνομιλητής μπορεί να παραμερίσει αμέσως ως ανεφάρμοστη προτάσεις ρεαλιστικές που ξε-

κινάνε από τα δεδομένα. Για παράδειγμα, η θέση να απαγορευθεί ένα απόλυση την ώρα που είναι αναγκαίες αλλαγές στη διάρθρωση της παραγωγής, είναι εξωπραγματική. Η παρέμβαση όμως των εργαζομένων για να ελεγχθούν οι μεταβολές στην απασχόληση, να αναπληρωθούν οι θέσεις δουλειάς που χάνονται και να δημιουργηθούν καινούργιες σε χώρους που είναι αναγκαίοι, είναι ρεαλιστική. Η διεκδίκηση για μείωση των ωρών εργασίας ώστε να ανακαταμερισθεί ο διαθέσιμος εργάσιμος χρόνος, χωρίς καμιά επίπτωση στο εισόδημα, απορρίπτεται σήμερα αμέσως από εργοδοσία και κράτος με το επιχείρημα της ανταγωνιστικότητας. Οι ίδιοι οι συνδικαλιστές που μιλούν για το αίτημα αυτό, φαίνεται να έχουν πεισθεί ότι δεν έχει άμεση προοπτική, και αφού το πουν το αφήνουν στην άκρη. Δεν θα μπορούσαν όμως να επιβάλουν μια πραγματική διαπραγμάτευση γύρω από τον καταμερισμό του διαθέσιμου χρόνου σε περισσότερους απασχολούμενους, αν δεν απέκλειαν εξ αρχής οποιαδήποτε παραχώρηση από την πλευρά τους;

Σε επόμενο φύλλο μας θα δημοσιευτούν οι παρεμβάσεις των **Στ. Μπαμπανώση** και **Αλ. Μητρόπουλου**.